

Leven en Werken van
Jacobus Elisa Johannes Capitein

Engraved for Armistead's
Vindication of the Negro Race

JACOBUS E. J. CAPITEIN,

A NATIVE AFRICAN NEGRO, FROM THE GOLD COAST;

*who studied & received degrees at the University of Leyden;
author of an Elegy, in Latin; a Dissertation, in Latin, entitled
De Vocatione Ethnicorum; a Politico Theological Dissertation
in the same language; & of a quarto volume of Sermons in Dutch;
printed at Amsterdam, in 1742.*

**Leven en Werken van
Jacobus Elisa Johannes Capitein
(±1717-1747)**

Met hertalingen van zijn werken

Ben Ipenburg

Eburon
Utrecht 2026

ISBN 978-94-6301-589-9

Academische Uitgeverij Eburon
Vredenburg 40
3511 BD Utrecht
www.eburon.nl

Op de omslag: Jacobus Capitein, Duitse handgemaakte lijst. Uit: Buku – Bibliotheca Surinamica van Carl Haarnack

Omslagontwerp: Textcetera, Den Haag

Grafisch ontwerp: Dolna Elija, Konstandenets, Bulgarije

© 2026 B.J. Ipenburg. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

Inhoudsopgave

Voorwoord	11
Inleiding en verantwoording	13
1 Het leven van Capitein	17
1.1 De koop van een kindslaaf	17
1.2 Naar school en naar de universiteit	19
1.3 De academische context waarin Capitein studeerde	20
1.4 Student en gereformeerd predikant	25
1.5 De eigentijdse receptie van Capiteins universitair eind- werkstuk over Christendom niet strijdig met slavernij	27
1.6 Afscheid van de Republiek der Verenigde Nederlanden	31
1.7 Felicitatie-, lof- en afscheidsgedichten	35
1.8 Naar het handelsfort of hoofdkasteel St. George d'Elmina in West-Afrika	39
1.9 Het fort nader bekeken	43
1.10 Nog iets wonderlijks	48
1.11 Het bestuur van de Noord- en Zuidkusten van Afrika	49
1.12 Werken als predikant op een koloniaal fort	52
1.13 Dominee-koopman	57
1.14 De communicatie met de Bewindhebbers van de West- Indische Compagnie en de Classis Amsterdam	62
1.15 A white man's grave. De dood van Capitein	63
1.16 De receptie van Capiteins leven en werk na zijn dood	65
1.17 De receptie van leven en werk van Capitein door Afri- kaanse theologen	83
1.18 De filosofische en Bijbelse onderbouwing van Capiteins politiek-theologische werkstuk	88
1.19 Perspectieven	95

2	De werken van Capitein	99
2.1	Staatkundig-Godgeleerd Onderzoekschrift	99
2.2	Preek: 'Trouwhartige vermaning'	102
2.3	Preek 'De duurzame goederen van de Hoogste Wijsheid'	103
2.4	Toespraak in 's-Gravenhage	104
2.5	Toespraak in Ouderkerk aan de Amstel	104
2.6	Intredepreek 'Het groot genadelicht van God'	105
3	Transcripties en hertalingen van de werken van Capitein	107
3.1	Het <i>Staatkundig-Godgeleerd Onderzoekschrift</i> in hedendaags Nederlands	107
	– Uitleg van de titelplaat, sonnet door Brandyn Ryser	
	– Staatkundig-Godgeleerd Onderzoek	
	– Aan de Heer Jakobus Eliza Johannes Capitein, gedicht van Sara Maria van Ravenstein	
	– Op Dezelfde, gedicht van A.V.H.J.U. Cand.	
	– Op Dezelfde, gedicht van Jan Lonq, Med. Stud.	
	– Op Dezelfde, gedicht van Johannes van Dijk, Pictor Hagiensis	
	– Op Dezelfde, gedicht van J. de Timmerman de Jonge	
	– Op Dezelfde, gedicht van M.W.	
	– Op Dezelfde, anoniem gedicht	
3.2	Grondig uitgewerkte preken/Uitgewrogte Predikatiën	165
	– Voorwoord van de boekverkopers aan de Christelijke Lezer	
	– De dienstbaarheid der slaven niet strijdig met de vrijheid van het Evangelie, anoniem gedicht	
	– Ter herinnering aan de Heer ds. Jacobus Elisa Johannes Capitein, gedicht van Joans. Boursse	
	– Op de grondig uitgewerkte preken, gedicht van B. Mourik	
	– Op dezelfde preken, gedicht van Marten Smets	
	– Op de stichtelijke preken, sonnet van J.W. Pruys	
	– 'Trouwhartige vermaning', preek gehouden in Muiderberg op 20 mei 1742. Hertaald.	
	– 'De duurzame goederen van de Hoogste Wijsheid', preek gehouden in 's-Gravenhage op 27 mei 1742. Hertaald.	
	– Toespraak gehouden in 's-Gravenhage op 27 mei 1742. Hertaald.	
	– Toespraak gehouden in Ouderkerk aan de Amstel op 6 juni 1742. Hertaald.	
4	Uit het 'Album Amicorum' van ds. Wigboldus Muijlmann	265

5	‘Afscheidsgroet’ van Capitein aan zijn vriend Brandijn Rijser	267
	– Vierregelig gedicht van Brandijn Rijser	
	– ‘Afscheidsgroet’, gedicht van Capitein	
 6	 Intrede-preek gehouden op het fort St. George d’Elmina 25 oktober 1742.	 277
	– Opdracht aan de Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie	
	– Preek: ‘Het groot genadelicht van God’. Hertaald.	
 7	 Vertaling van het Onze Vader, de Twaalf Artikelen van het Geloof en de Tien Geboden	 301
	– Vertaling in het Mfantse van het Onze Vader, de Twaalf Artikelen van het Geloof, en de Tien Geboden en de terugvertaling in het Nederlands. Hertaald.	
 8	 Brieven van, aan en over Capitein (transcripties en hertalingen)	 311
	8.1 Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie aan Mr. Jacob de Petersen, 7 juli 1742	311
	8.2 Capitein aan de Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie, 21 oktober 1742	312
	8.3 Directeur Generaal Jacob de Petersen aan Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie, 15 februari 1743 (fragment)	314
	8.4 Capitein aan de Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie, 15 februari 1743 – Bijlage Verslag betreffende de toestand van kerk en ge- meente in D’Elmina	317
	8.5 Directeur Generaal en Raden aan Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie, 10 april 1743	329
	8.6 Capitein aan de Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie, 18 april 1743	332
	8.7 Directeur Generaal Jacob de Petersen aan Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie, 15 augustus 1743 (fragment)	335
	8.8 Capitein aan de Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie, 25 november 1743	337
	8.9 Capitein aan de Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie, 28 april 1744.	340

8.10	Directeur Generaal Jacob de Petersen aan de bewindhebbers van de West-Indische Compagnie, 1 mei 1744	343
8.11	Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie aan Directeur Generaal Jacob de Petersen, 19 augustus 1744	345
8.12	Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie aan Ds. Jacobus Elisa Johannes Capitein, 2 oktober 1744	346
8.13	Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie aan Directeur Generaal Jacob de Petersen, 13 Octob. 1744 (fragment)	348
8.14	Capitein aan de Bewindhebbers der West-Indische Compagnie, 29 oktober 1744	349
8.15	Classis Amsterdam aan Capitein, 10 januari 1745	352
8.16	Directeur Generaal Jacob de Petersen aan Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie, 1 juli 1745 (fragment)	355
8.17	Capitein aan de Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie, 1 juli 1745	356
8.18	Capitein aan Johannes van Dijk, 1 juli 1745	365
8.19	Directeur Generaal De Petersen aan de Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie, 1 juli 1745 (fragment)	369
8.20	Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie aan Directeur Generaal Jacob de Petersen, 16 november 1745 (fragment)	370
8.21	Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie aan Ds. Jacobus Elisa Johannes Capiteijn, 9 mei 1746	371
8.22	Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie aan Directeur Generaal Jacob de Petersen, 9 mei 1746 (fragment)	373
8.23	De Petersen aan Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie, 20 mei 1746 (fragment)	374
8.24	Capitein aan de Classis van Amsterdam, 21 mei 1746	375
8.25	Capitein aan de Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie, 23 mei 1746	381
8.26	Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie aan Directeur Generaal Jacob de Petersen, 27 december 1746 (fragment)	388
8.27	Drie veroordeling van Ds. Jacobus Elisa Johannes Capitein om zijn schulden te betalen, 27 december 1746	389
8.28	Hendrik Huytingh en Adrianus van Wachem, 28 februari 1747	394
8.29	Jacob de Petersen aan Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie, 1 april 1747 (fragment)	395

8.30	Brief van Jacob de Petersen en Raden aan Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie, 1 april 1747 (fragment)	396
9	Uit de Notulen van de Vergaderingh van Thienen van de West-Indische Compagnie	399
10	Uit de Notulen van de Kamer van Amsterdam van de West-Indische Compagnie	409
11	Lofdicht op Jacobus Elisa Johannes Capitein door C.A. Swyghuisen	423
12	a. Drie felicitaties in dichtvorm n.a.v. zijn preek als aankomend predikant in 1741	425
	– ‘Lofdicht’ door H. de Wilhem	
	– ‘Sonnet’ door H. Gockinga	
	– ‘Aan de Heer J.E.J. Capitein’ door xxx	
12	b. Drie felicitaties in dichtvorm n.a.v. zijn preek over Timotheus 2: 8 in 1741 als aankomend predikant	433
13	Afscheidsgroet door H. Gockinga	439
14	Felicitaties in dichtvorm n.a.v. Capiteins verdediging van zijn <i>Onderzoekschrift</i>¹	445
	– ‘Gelukwenschingen aan den zeer geleerden heere, den heere J. E. J. Capitein, wanneer zyn edle onder de voorzitting van den wytberoemden hoogleeraar, Joan van den Honert, zyn ondersoek-schrift, waar in zyn edle bewees, dat het regt der slaaven tegens de christelyke vryheyd niet strydig is, verdedigde’, 1742.	
	– Gedichten:	
	– ‘Uitleg van de titelplaat’, door Brandijn Rijser	
	– ‘Droomverklaring’, door H. de Wilhem	

1. Deze bundel bevat ook de gedichten van Sara Maria van Ravenstein, A.V.H.J.U. Cand, Jan Lonq, Johannes van Dijk, J. de Timmerman de Jonge, M.W. en een anonymus. Deze staan ook in het *Onderzoekschrift* en zijn daar hertaald.

- Aan mijn zeer gewaardeerde vriend, Jacobus Elisa Johannes Capitein, door Gerardus Kuyper
- Aan de zeer eerbiedwaardige en hooggeleerde Jacobus Elisa Johannes Capitein, mijn meest oprechte vriend, altijd te waarderen en te respecteren, door J.J. Manger.

15	Eigentijdse bronnen, Literatuur, Tijdschriften/kranten/ blogs/websites	453
	Bijlage: Predikanten Fort Nassau, St. George d’Elmina, Luanda	463